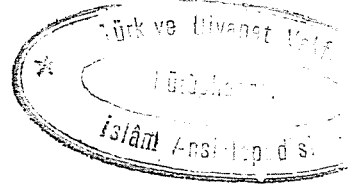

3

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

III

Neşir Heyeti — Editorial Board

HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ

HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

III

İstanbul - 1982

BERGDOLT, Friedrich; *Der geistige Hintergrund des türkischen Historikers Ahmed Zeki Velidi Togan nach seinen Memoiren*, Berlin, Klaus Schwarz Verlag 1981, 139 S. - Islamkundliche Untersuchungen Bd.: 59.

Ahmed Zeki Velidi Togan (1890-1970)'ın, Cumhuriyet dönemi Türk tarihçileri arasında ayrı ve ilginç bir yerinin olduğu belirtilen eserde, kendisinin kaleme aldığı anılarına* ve ölümünden sonra hanımına yöneltilen sorulara karşılık alınan cevaplardan edinilen bilgilere dayanılarak, onun fikir temelini oluşturduğu ortam ve düşüncelerinin hangi olayların etkisiyle, nasıl geliştiği incelenmektedir.

Birinci bölümde, Togan'ın anılarını kaleme alışının öyküsü anlatılmakta ve bol otobiyografik bilgi içeren «*Hâtıralar*»ın kapsamı ve üslubu tanıtılmaktadır (1-14). Burada yapılan, bir bakıma Bergdolt için temel kaynak olan eserin historiografik değerinin belirlenmesi ve hanımı ile yapılan konuşmayla içindeki bilgilerin zenginleştirilmesidir. Bilindiği gibi, Zeki Velidi Togan'ın «*Hâtıralar*»ı hayatının ilk 35 yılında (1890-1925) yaşadığı olayları ve özellikle (1916-1923) yılları arasında kendisinin de içinde bulunduğu Ortaasya'daki Türklerin ulusal bağımsızlık savaşlarını sergilemektedir. Anılarını yazarken yalnız belleğinde kalanları kâğıda dökmekle kalmamış, büyük ölçüde olayların içinde tuttuğu notlara, belgelere, Rusya'daki ailesiyle ve arkadaşlarıyla yazışmalarına ve o sıralarda Türkistan'da yayınlanan gazete malzemesine dayanmıştır. Hâtıralara dayanak olan malzemenin büyük kısmı, 1923 başlarında dostu ve mücadele arkadaşı Fethülkadir Süleyman (Abdülkadir İnan) ile birlikte Türkistan'dan Afganistan'a kaçmadan kısa bir süre önce gizlenerek Kâbil ve İran-Rus sınırında, Meşhed'in kuzey-batısındaki Muhammedâbâd yoluyla dışarı çıkarılmıştır. Hâtıralarını kaleme alışı uzun bir zaman içinde gerçekleştiğinden, Zeki Velidi Amerika'daki ikameti sırasında yaptığı çalışmalarla bu malzemeyi çoğaltmıştır (s. 1-2).

Kitabın asıl bölümünde, Togan'ın düşünce ve kültür alanlarında dünya görüşünün, politik düşüncelerinin gelişme çizgisi, sosyalizm ve komünizmi tanıması, Pantürkizm ve Panislamizm düşüncelerinden etkilenişi, onu yönlendiren başlıca olaylar içinde araştırılmaktadır. Bu araştırma, çocukluğundan başlayarak, kendisinin de «*Hâtıralar*»ında tuttuğu yola uyularak dönem dönem ele alınmak suretiyle, çocukluğu, aile çevresi, Kazan Üniversitesi'ndeki tarih öğrenimi, içinde bulunduğu ortamın onu politikaya yöneltmesi anlatılmaktadır. Türkiye'deki yaşamı anılarında yer almadığı için, F. Bergdolt bu dönem için daha çok Prof. Togan'ın hanımı Nazmiye Togan'dan aldığı cevaplara dayanmaktadır. Ufak, fakat o ölçüde ilgi ile okunacak, çok önemli eser ortaya konmuştur.

Özer Ergenç

* *Hâtıralar. Türkistan ve diğer müslüman Doğu Türklerinin millî varlık ve kültür mücadeleleri*, İstanbul 1969.